
SMJERNICE ZA PROPOVJEDNIČKU SLUŽBU
O najčešćim očekivanjima i zamjerkama slušatelja

Ivo Džinić, Đakovo

Sveučilište u Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
e-mail: ivo.dzinic@os.t-com.hr

UDK: 264+252.8
Pregledni znanstveni rad
Primljeno 10/2012.

Sažetak

Središnja tema ovog rada je predstavljanje i kratka analiza rezultata istraživanja o kvaliteti liturgijskih slavlja i napose kvaliteti propovjedničkih nastupa koje je provedeno u Austriji. U radu se ponajprije ističe i obrazlaže važnost propovijedanja danas, za koju osim teoloških postoje i neki čisto praktični razlozi. Crkveni dokumenti ukazuju na važno mjesto propovijedi u cjelokupnom procesu navještanja i ističu kako služba navještanja ima središnje mjesto u životu prezbitera. Nakon obrazloženja potrebe propovijedanja danas u tekstu se, na temelju navedenog istraživanja, ukazuje na očekivanja slušatelja od propovijedi i propovjednika, kao i na neke od najčešćih zamjerki propovjednicima. Ta očekivanja i zamjerke slušatelja odnose se kako na sadržaj tako i na stil propovijedanja. U posljednjem dijelu rada bit će govora o nekim poteškoćama propovjedničke službe i opasnostima u koje propovjednik može upasti, te o nekim bitnim elementima te službe, kao što su autentično i vjerodostojno propovijedanje, osobna priprava za službu propovijedanja, potrebu uvažavanja slušateljstva u njihovoj životnoj situaciji, pitanja pisanja i duljine propovijedi, te sam nastup s propovjedaonice. Rezultati ovdje analiziranog istraživanja dobra su platforma za kritičko i samokritičko promišljanje o propovijedi te onima kojima pripada zadaća propovijedanja.

Ključne riječi: propovijed, propovjednik, slušatelji, autentično svjedočenje, priprava.

UVOD

Ovaj je tekst potrebno razumjeti kao dobronamjerni poticaj i savjet u smjeru brige o kvaliteti liturgijskih slavlja i, napose, unaprijeđenju propovjedničke službe, kako bi se, augustinovski rečeno, u propovijedima, osim o poučavanju, vodilo računa i o ugodnom razveseljavanju i uspješnom usmenom doticaju

slušatelja.¹ Sam papa Benedikt XVI. u svojoj je postsinodalnoj pobudnici *Sacramentum caritatis* istaknuo potrebu poboljšanja kvalitete homilije, čija je zadaća, kao dijela liturgijskog čina, “promicati punije razumijevanje djelotvornosti Božje riječi u životu vjernikâ”.² Tu je važnost Papa ponovno naglasio u postsinodalnoj pobudnici *Verbum Domini* iz 2010. godine.³

O naravi i sadržaju propovijedi te općenito o službi propovijedanja u teološkoj se i pastoralno-teološkoj literaturi dosta raspravljalo i još se raspravlja, polazeći od same teologije propovijedanja, preko pokušaja ocrtavanja jedne prosječne homiletike, pa sve do čisto retoričkih smjernica. Ovdje se ne želimo upuštati u sva ta važna pitanja i rasprave, nego samo podsjetiti na neke najosnovnije elemente, koji se smatraju bitnima za nimalo laku službu propovijedanja.

1. VAŽNOST PROPOVIJEDANJA DANAS

Na pitanje potrebe propovijedanja i danas najbolje odgovara sv. Pavao koji u Poslanici Rimljanima protupitanjem ukazuje na potrebu propovjednika za širenje Kristove Radosne vijesti: “A kako da povjeruju u onoga koga nisu čuli? Kako pak da čuju bez propovjednika?” (Rim 10,14), te nastavlja: “... vjera dolazi od propovijedanja, a propovijedanje biva riječju Kristovom” (Rim 10,17). Nadalje, Pavao u svojoj poslanici opominje i Timoteja: “Propovijedaj Riječ, uporan budi – bilo to zgodno ili nezgodno – uvjeravaj, prijeti, zapovijedaj sa svom strpljivošću i poukom” (2 Tim 4,2). Iz Pavlovih riječi proizlazi kako je naviještanje izvor same vjere te ujedno i izvor života Crkve. Za crkvenog službenika,

¹ U svojem djelu *De doctrina christiana* Augustin se vezuje na velikog antičkog govornika Cicerona i njegovo djelo *De oratore*, te precizno navodi trostruku zadaću propovjednika: “Rječiti govornik mora tako govoriti, da poučava, razveseljava, dotiče. (...) Poučavanje je nužan preduvjet, razveseljavanje čini govor ugodnim, umijeće doticanja konačno pridonosi uspjehu”, u: *De doctrina christiana*, 4, 12, 27, Aurelii Augustini Opera, Pars IV, I, Corpus Christianorum, Series Latina, Turnholti typographi brepolis editores pontificii, 1962., u izdanju Josephi Martin.

² Benedikt XVI., *Sacramentum caritatis. Postsinodalna apostolska pobudnica o Euharistiji, vrelu i vrhuncu života i poslanja Crkve* (22. II. 2007.), Zagreb, 2007., br. 46 (dalje: ScC).

³ Usp. Benedikt XVI., *Verbum Domini. Postsinodalna apostolska pobudnica o Riječi Božjoj u životu i u poslanju Crkve* (30. IX. 2010.), Zagreb, 2011., br. 59 (dalje: VD).

za svećenika, naviještanje je središte i prioritet njegova poslanja.⁴ Ta se istina jasno ističe i u koncilskom dekretu o službi i životu prezbitera, kada se kaže da prezbiteri kao suradnici biskupâ u prvom redu imaju dužnost da svima navještaju Božje evanđelje.⁵

Jasno je kako služba propovijedi ima značajno mjesto u cjelokupnom procesu naviještanja. Nije bez razloga i liturgijska reforma nastojala pridonijeti važnosti mjesta propovijedi u euharistijskom slavlju. Konstitucija o liturgiji *Sacrosanctum concilium* govori o propovijedi kao sastavnom dijelu bogoslužja, u kojem se "iz svetoga teksta tijekom liturgijske godine izlažu otajstva vjere i pravila kršćanskoga života". O tome koliko je ona važna, govori i napomena da se nedjeljama i zapovjedanim blagdanima "nikako ne propušta, osim zbog teškoga razloga".⁶ A papa Benedikt XVI., štoviše, ističe kako propovijed nedjeljom i o svetkovinama treba njegovati s posebnom pozornošću, ali isto tako ne treba zanemariti približavanje Božje riječi vjernicima i u dane kroz tjedan.⁷

Osim navedenih teoloških postoje i neki praktični razlozi ovih napomena. Božja riječ nikada ne gubi svježine i snage, a ljudi su i danas željni očitovanja Božje volje i odgovora na svoja životna pitanja. Ta se egzistencijalna pitanja ne mijenjaju, nego su uvijek ista, a uz njih se u svakom vremenu pojavljuju i brojna druga. U ovom modernom pluralističkom društvu, koje je već dosta zahvatilo i Republiku Hrvatsku, mnogi se teško snalaze u mnoštvu ideoloških ponuda, snažnoj promociji ljudske samosvijesti i potrebe oslobođenja od svega što čovjeka ograničava, a nerijetko se u tom kontekstu podrazumijeva i sama vjera. Živjeti vjernički u takvom društvu nije jednostavno. Sve je to čvrsta podloga za uporno propovijedanje i za dijeljenje Božje riječi danas, koju prije toga valja primati i meditirati.

Činjenica je da Crkva na redovitim nedjeljnim misnim slavljinama širom svijeta okuplja milijune ljudi, vjernika željnih čuti Božju riječ i osnažiti se za svakodnevni (vjernički) život i sučeljavanje s različitim životnim poteškoćama. Kada je propovijed k tomu još dobro sadržajno pripremljena i kvalitetno interpretirana, onda to

⁴ Usp. Ivan Dugandžić, *Navještaj i navjestitelj. Uz 25. obljetnicu Konstitucije Dei Verbum*, u: Bogoslovska smotra 61 (1992.) 3-4, 243-251, ovdje 243.

⁵ Usp. Drugi vatikanski koncil, *Presbyterorum ordinis. Dekret o službi i životu prezbitera* (7. XII. 1965.), br. 4, u: Dokumenti, Zagreb, 72008.

⁶ Drugi vatikanski koncil, *Sacrosanctum concilium. Konstitucija o svetoj liturgiji* (4. XII. 1963.), br. 52, u: Dokumenti, Zagreb, 72008.

⁷ Usp. VD, br. 59.

dodatno godi ušima i pridonosi dobrom unutarnjem raspoloženju. Važnost uloge propovijedi proizlazi i iz pretpostavke da zasigurno velik broj vjernika koji redovito idu u Crkvu, čita ili sluša biblijsku riječ samo tom prigodom, odnosno kod svete mise.⁸

Sve dosad spomenuto upozorava na izbjegavanje opasnosti podcjenjivanja vrijednosti propovijedi. Za većinu kršćana upravo je propovijed duhovna hrana, redovit oblik primanja poticaja za vlastitu vjeru. Tako je jedan čovjek srednjih godina, u okviru ovdje promatranog istraživanja o liturgijskim slavljinama,⁹ izjavio slijedeće: "S obzirom na pitanje da li propovijed nužno pripada misi, reći ću samo da svaki put srijedom i petkom svećenik drži propovijed, ali ponedjeljkom i utorkom nikada – i to mi je žao. To je kao da dođem na benzinsku crpku i ne dobijem količinu traženog benzina."¹⁰

Propovijed, kako će se to nešto kasnije vidjeti i iz istraživanja, ima značajnu ulogu i zapažen utjecaj s obzirom na odlaženje na misna slavlja. Mnogi ljudi čak dolaze na svetu misu samo da bi čuli dobru propovijed. Neki će od njih ustvrditi da je sve drugo "uvijek isto".

Unatoč dojmu koji se katkad može dobiti promatrajući sama lica slušatelja propovijedi ili slušajući njihove komentare izvan liturgijskih slavlja, kako su euharistijska slavlja predugačka ili su propovijedi dosadne, nesporno je da ti isti ipak čeznu za dobrom propovijedi, koja će ih dotaknuti, ohrabriti, podići... Stoga je neprestano potrebno raditi na kvaliteti vlastitih propovijedi i liturgijskih predsjedanja. Upravo će takvo nastojanje i samim vjernicima biti znakom ozbiljnog poštivanja njih kao slušatelja. To je utoliko važnije što i među vjernicima ima sve više visokoobrazovanih ljudi, pa su i izazovi za propovjednika sve veći i sve zahtjevniji.

⁸ Opravdanost ovakve pretpostavke temelji se i na nekim rezultatima socioreligijskih istraživanja u Hrvatskoj. Naime, prema istraživanju o utjecaju kršćanskog identiteta na bračni i obiteljski život, samo petina ispitanika prakticira čitanje Svetoga pisma kod kuće, u: Pero Aračić – Ivo Džinić – Biljana Hlavaček, (ured.), *Kršćanski identitet i obitelj*, Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2011., 357.

Isto tako, prema istraživanju *Vjera i moral u Hrvatskoj* na pitanje o najčešćem načinu molitve u samoći, vrlo mali postotak ispitanika (2,1 posto) kaže da čita ili razmišlja o Bibliji. I na pitanje o učestalosti čitanja Biblije samo je 6,4 posto ispitanika odgovorilo da Bibliju čita često ili svaki dan, dok ih je gotovo polovica odgovorila da ne posjeduju Bibliju. Vidi: Marijan Valković, *Pregled postotaka i aritmetičkih sredina*, u: Bogoslovska smotra 68 (1998.), 4, 483-511, ovdje 488.

⁹ Istraživanje je provedeno u Austriji i rezultati su objavljeni u: P. M. Zulehner (i dr.), *Gottvoll und erlebnisstark. Für eine neue Kultur und Qualität unserer Gottesdienste*, Schwabenverlag, Ostfildern, 2004.

¹⁰ P. M. Zulehner (i dr.), *Gottvoll und erlebnisstark*, 43.

2. PROPOVJEDNICI U OČIMA SLUŠATELJA

2.1. Očekivanja od propovijedi

Uvažavanje slušateljstva odlika je svakog, pa tako i kršćanskoga govorništva. Već i Sveto pismo ukazuje na ispravan stav prema slušateljstvu. Jasno je kako propovijed nije samo stvar propovjednika nego i slušateljstva kojemu se on obraća. Propovjednik propovijeda vjernicima, odnosno živoj Crkvi, pavlovski rečeno, "svetima" (usp. Fil 4,21; Rim 1,7),¹¹ te je za propovjednika dobro imati uvid u opravdana očekivanja slušatelja. U tu svrhu ovdje se žele predstaviti rezultati navedenog istraživanja među sudionicima nedjeljnih bogoslužja, napose vezano uz njihova očekivanja od propovijedi.¹²

Analiza rezultata istraživanja pokazuje prije svega da su očekivanja od propovijedi vrlo visoka. To je razvidno iz njihova vrjednovanja prema skali od 1 do 10, pri čemu 1 označava nisko očekivanje, a 10 vrlo visoko očekivanje. Rezultati istraživanja pokazali su kako vjernici, sudionici misnih slavlja od propovijedi ponajprije očekuju vjerodostojno propovijedanje (9,1), a zatim i učinkovitost propovijedi, u smislu da ona dotakne i glavu i srce (8,8). Poželjan je naravan govor u propovijedi (8,8), kao i koncentracija propovjednika na bitno (8,6). Propovijed bi, nadalje, trebala biti duhovita (8,6) i razborito raščlanjena (8,3). Ispitanici od propovijedi priželjkuju i određeno duhovno ohrabrenje u vjeri

¹¹ Usp. Bonaventura Duda, *Biblija i liturgija u propovijedanju*, u: B. Plaznik (ur.) *Božja Riječ zajednici*. Zbornik liturgijskog tečaja, Dijecezanski liturgijski odbor, Zagreb, 1963., 121-164, ovdje 131.

¹² Autoru je jasno da okolnosti crkvenog pa i liturgijskog života nisu iste u Austriji i Hrvatskoj. Stoga rezultati ovog istraživanja ne mogu do kraja biti relevantni za propovjednike i vjernike u Hrvatskoj, no zasigurno mogu biti svojevrsni smjerokaz. Valja spomenuti da je slično veliko istraživanje bilo planirano i od strane skupine djelatnika i suradnika s Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu 2005. godine, kako bi se ukazalo na potrebu odgovornijeg pristupa kvaliteti slavljenja liturgije i samoj zadaći propovijedanja, te kako bi se ukazalo na potrebu unaprjeđenja te kvalitete. No istraživački projekt nije prošao recenziju, a valja isto tako napomenuti kako su se i neki biskupi protivili takvom istraživanju na području njihove biskupije. To je u svakom slučaju legitimno, ali i vrlo znakovito.

Ovdje ukazujemo na jedno manje istraživanje u obliku ankete koje je među stotinjak vjernika provedeno 2002. godine u Đakovu i Osijeku, a odnosilo se na sadržaj propovijedi, njezinu istinitost, realnost i pripremljenost, te na propovjednikovu usmjerenost prema tumačenju riječi Božje i kvalitetu utjecaja na rast vjere kod slušatelja. Rezultati su objavljeni u: Grgo Grbešić, *Anketa o propovijedanju*, u: *Diacovensia* 11 (2003.) 1, 125-138.

(8,2). Ostale želje dosežu vrijednost od 6 do 8, a odnose se na govor blizak narodu, odnosno jasan i razumljiv govor (7,9), uvažavanje aktualnih društvenih pitanja (7,5), povezanost s evanđeoskim tekstom (6,7), postojanje jasnih usmjerenja za život (6,3) te tumačenje iz vremena nastanka biblijskog teksta (5,9).¹³

Rezultati istraživanja pokazuju da samo jedna trećina ispitanika (37 %) ima ekstremno visoka očekivanja od propovijedi, a poradi toga postoji kod takvih vjernika i veća opasnost od razočaranja samom propovijedi. Kod većine su ispitanika (63 %) ta očekivanja samo, takoreći, istaknuta.¹⁴

Valja istaknuti i još jednu zanimljivost. Rezultati istraživanja pokazuju kako je razočaranje bogoslužjem ili liturgijskim slavljem usko povezano s razočaranjem s propovijedi.¹⁵ Među onima koji su razočarani sveukupnom organizacijom liturgijskog slavlja 76 % smatra vlastita očekivanja od propovijedi neispunjenima. Među onima koji su zadovoljni organizacijom bogoslužja takvih je tek 27 postotaka.¹⁶ Podatak ukazuje na međusobnu ovisnost propovijedi i bogoslužja, dva aspekta međusobno neodvojiva. Jednako tako, očito da je propovijed za mnoge vjernike doista vrlo značajan, ako ne i središnji element liturgijskog slavlja.

Znakovita su i očekivanja ispitanika koja se odnose na osobu propovjednika. Prema njihovu mišljenju, propovjednik bi trebao biti cjelovit čovjek, prepoznatljiv kroz propovijedi, a ne samo intelektualno dobro formiran. Navedeni rezultat podudara se s već naznačenim prvotnim očekivanjem od propovijedi, odnosno željom za vjerodostojnim propovijedanjem, što je zasigurno najveći izazov za svakog propovjednika. Stoga autori studije i ukazuju na važnost da se propovjednik u stvarima vjere zagleda i u vlastitu nutrinu, te nastavlja kako bi sam Bog trebao biti prepoznatljiv u osobi propovjednika, što zapravo ukazuje na činjenicu da je pravi izazov propovijedi uvijek duboko duhovni. U tom smislu navode se i riječi jedne gospođe o propovjedniku kojeg redovito sluša na nedjeljnim misnim slavljima: "Doista imam osjećaj da on ima što reći, pa se

¹³ Paul M. Zulehner (i dr.), *Gottvoll und erlebnisstark*, 44.

¹⁴ *Isto*, 45.

¹⁵ Tako zaključuje i njemački teolog Andreas Wollbold kad kaže da ljudi i danas ponajviše kvalitetu cijeloga bogoslužja procjenjuju po kvaliteti same propovijedi, u: Andreas Wollbold, *Handbuch der Gemeindepastoral*, Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 2004., 186.

¹⁶ P. M. Zulehner (i dr.), *Gottvoll und erlebnisstark*, 48.

kaže: 'Da, to je i mene osobno dotaknulo!' Autentično *da*, jer zaista vjerujem, da on sve što kaže, također i živi!"¹⁷

2.2. Neki prigovori propovjednicima

Usko povezano s očekivanjima i vrjednovanjem propovijedi jest i ono što slušatelje, odnosno vjernike kod propovijedi najviše smeta ili što ne bi željeli osjetiti u propovijedi.¹⁸ Prigovori se odnose kako na sadržaj tako i na način propovijedanja, odnosno nastupa. S obzirom na sadržaj propovijedi, opće je poznato kako vjernici ne vole dosadne propovijedi, stalna upozoravanja na potencijalne opasnosti i crne prognoze, kritike i osude te moraliziranja propovjednika mnoštvom uputa o tome kako trebaju postupati. Katkad se nakon neke propovijedi lako može zaključiti da suvremenici i nisu baš tako loši kako bi ih neki današnji katolici ili propovjednici rado vidjeli.

S obzirom na sam način propovijedanja, propovjednicima se nerijetko zamjera određeno banaliziranje, u smislu pretjerivanja s vicevima i doskočicama, zatim neugodan i iritantan glas i nedostatak želje da se to promijeni. Danas, kada postoji obilje propovjedničke literature, propovjednici su u opasnosti da zanemare blagodat osobne pripreme propovijedi i da doslovno preuzimaju tuđe propovijedi, primjericice s interneta ili iz propovjedničke literature. To ne znači da se neke ideje ili čak cijeli koncept razvoja i strukturiranja ideje ne smiju uzeti kao nadahnuće za vlastite misli, ali ono što je opasno, jest doslovno preuzimanje propovijedi, nerijetko bez truda da se ona u dostatnoj mjeri usvoji i da se interpretira što je moguće kvalitetnije. Navedeni slučaj, ako se i dogodi, svakako mora biti iznimka, a ne redovita praksa, budući da je realno da se propovjednik uvijek ne uspijeva kvalitetno i na odgovarajući način pripremiti za propovijed.¹⁹

¹⁷ *Isto*, 46.

¹⁸ Neki od najčešćih prigovora propovjednicima, na koje se ovdje ukazuje, spomenuti su na temelju same pastoralne prakse i na temelju jedne knjige koja nije strogo znanstvenog karaktera, ali je utoliko zanimljiva što je napisana u obliku svojevrsnog usmenog istraživanja o kvaliteti propovijedanja u Italiji, te kao takva može zasigurno biti od koristi za odgovorniju praksu propovijedanja. Riječ je o knjizi katoličkoga talijanskog autora Roberta Berette, *Da che Pulpito... Come difendersi dalle prediche*, Piemme, Casale Monferrato, 2006.

¹⁹ Ovdje posebno mislimo na situacije kada propovjednik mora češće propovijedati. Prema rezultatima jedne ankete među svećenicima, mnogi od njih u prosjeku propovijedaju i po pet puta u tjednu, što naravno može ugroziti kvalitetnu i odgovarajuću pripravu za propovijed. Pogledati: Stanislav Šota, *Poteškoće i*

Ono što je isto tako česta praksa nekih propovjednika, a što im vjernici također zamjeraju, jest fenomen nekoliko propovijedi za vrijeme misnoga slavlja. Ovdje se najčešće misli na podulji uvod u liturgijsko slavlje, zatim samu propovijed, a onda i podulji monolog pred sam završetak slavlja, odnosno pred završni blagoslov i otpust vjernika. Neki propovjednici, k tomu, znaju opširno uvesti u čitanja, molitvu *Oče naš* ili gestu pružanja mira. Dakle, prilike za "nekoliko propovijedi" za vrijeme misnoga slavlja ima dosta. Paul Zulehner u tom kontekstu karikirano piše o "izljevu riječi", gdje se riječi pokazuju "ispraznima", ništa ne stvaraju, ne kazuju, niti uvjeravaju. Nakon jednog takvog doživljaja neki vjernici više i ne dolaze na euharistiju, barem ne kod istog propovjednika. Istina, tu su vjernici u gradu u prednosti. Spomenuti autor pledira za crkvenu kulturu riječi.²⁰

Svećenici upadaju i u druge zamke. U želji da pokažu svoju pamet često zakompliciraju propovijed, pa nastane stručno predavanje;²¹ s druge strane, ima i onih koji žele pojednostaviti tematiku te je svode na pričanje viceva i pošalica. To ne znači da je loše kada sposobniji propovjednici uspiju nasmejati slušatelje, pogotovo ako to vodi nekom cilju, ili je jednostavno mali predah poradi opuštanja, ali takvo se raspoloženje ne smije protezati kroz cijelu propovijed, jer bi to bilo porazno za uspjeh propovijedi, pogotovo ako otkriva propovjednikovu nutarnju prazninu koju na taj način pokušava nadomjestiti. Stoga propovjednik treba voditi računa o činjenici kako slušatelji žele da ih se ozbiljno shvati, te da ih humor zasigurno ne vrijeđa, ali da ih slušanje ispraznih riječi definitivno vrijeđa.²²

Naravno da ovakvi prigovori mogu biti izrazito subjektivni, pa možda i pretjerani. U svakom slučaju, dobra su prilika propovjednicima da vlastite propovijedi i propovjedničke nastupe cjelovito sagledaju i procijene.

moogućnosti navještaja Božje riječi u prigodnim propovijedima, u: *Diacovensia* 18 (2010.) 3, 567-586, ovdje 574.

²⁰ Usp. Paul M. Zulehner, *Wie Musik zur Trauer ist eine Rede zur falschen Zeit. Wider den kirchlichen Wort-Durchfall*, Schwabenverlag, Ostfildern, 1998.

²¹ Papa Benedikt XVI. upućuje propovjednike da izbjegavaju uopćene i apstraktne propovijedi, koje bi sakrile jednostavnost Božje riječi, u: *VD*, br. 59.

²² Usp. Fred B. Craddock, *Propovijedanje. Umijeće navještanja Riječi danas*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 96.

3. SVEĆENIK – NAVJESTITELJ BOŽJE RIJEČI

3.1. *Poteškoće propovjedničke službe*

Propovjednici će se složiti s tvrdnjom kako nije uvijek lako propovijedati. Mnoštvo je poteškoća koje proizlaze iz službe propovijedanja, a ovdje se želi ukazati samo na neke od njih, kojih valja uvijek biti svjestan. Najopasnija poteškoća propovjedničke službe jest pomisao o neupitnom poznavanju Svetoga pisma, grijeha i oprostjenja, prave vjere i slično. Samouvjerenost u (teološkom) znanju nerijetko propovjednika može sve više gurati u faktičku nevjeru, odnosno u puku refleksiju o vjeri, pri čemu je zanemarena važnost osobnog iskustva vjere.

Opasnost znanja posebno se može očitovati u odnosu propovjednika prema Svetom pismu, odnosno u uvjerenju kako mu je sve poznato i jasno, te ga lišiti potrebe za otkrivanjem nečeg novog. Propovijed uistinu ne može biti dobra dokle god postoji takav stav prema Svetom pismu, dokle god ono ne bude doživljeno kao stalan izazov i poticaj na istraživanje, razumijevanje i usklađivanje vlastitog života s onim što ondje piše. Karl Barth, kada u svojoj homileatici piše o potrebi oslanjanja na Sveto pismo, ističe kako se propovjednik inače može pretvoriti u “popusinu” koji misli da sve zna.²³ Stoga Barth ukazuje na potrebu ispravnoga stava prema Svetom pismu, stava koji ponizno priznaje svu njegovu tajnovitost i dubinu, te koji zna da je cjelokupna teologija u odnosu na Sveto pismo poput efekta djelovanja malene žličice u velikome moru. To je stav koji Barth slikovito predstavlja kao stav začuđenog djeteta u jednom veličanstvenom vrtu, a ne stav nekog odvjetnika Svetog pisma.²⁴

Uz opasnost “sveznanja” daljnja otežavajuća okolnost jest i to što svećenici nerijetko gotovo svakodnevno moraju usmeno naviještati evanđelje. Uz druge obveze često im uzmanjka vremena za kvalitetnu pripremu za propovijed. Posljedica toga često su propovijedi koje jasno očituju velik deficit na razini osobnog iskustva. Zato se u propovijedanju odgovara na pitanja koja zapravo nitko nije ni postavio. Osobno vjerničko iskustvo propovjednika uvijek treba pratiti njegov usmeni navještaj, te samo teološko znanje nije nikakvo jamstvo propovjedničke kompetentnosti. Ako nedostaje legitimna kompetentnost na temelju osobnog iskustva,

²³ Usp. Karl Barth, *Homiletik. Wesen und Vorbereitung der Predigt*, EVZ-Verlag, Zürich, 1966., 62.

²⁴ Usp. *Isto*, 107.

može se dogoditi da stručno znanje i služba pridonesu naglašavanju različitosti i svijesti o moći. Kompetentnost teološkog, odnosno homiletskog stručnjaka drugačija je od kompetentnosti svjedoka vjere. Cilj homilije nije prenošenje znanja, nego pomaganje ljudima da promijene sami sebe. Govoreći o važnosti duha molitve o. Berard Barčić, član Franjevačke provincije sv. Jeronima, u jednom je razgovoru za *Glas Koncila* primijetio: "Jedno je propovijedati, a drugo je darivati živoga Boga ljudima. Ako ga nemaš, onda sve ostane na frazi." I zaključuje stari redovnik: "Govoriti o Kristu, a ne doživjeti ga, to je u raskoraku sa životom. Opasno je govoriti o Bogu ako ga se ne doživi."²⁵

Daljnja poteškoća pri propovijedanju su i nezainteresirana lica brojnih vjernika, koji će prigovoriti kako cijela liturgija ili propovijed nisu dobre, ali su često i sami nezainteresirani, te nisu na misu došli radi propovijedi, nego iz kojekakvih drugih motiva. Andreas Wollbold kao primjer spominje kako je jedna biologinja u povodu Dana života trebala u crkvi nešto progovoriti o toj temi, pa je poslije ispriopjerala svoje iskustvo: "Kad sam pogledala u sva ta zatvorena lica, ponajprije mi je nestalo glasa. Kako li to propovjednici samo podnose iz nedjelje u nedjelju?!"²⁶ Francuski književnik i katolički pisac François Mauriac nemilosrdno je primjećivao kako nigdje ne postoje takva mjesta na kojima su lica toliko bezizražajna kao u crkvama za vrijeme propovijedi.²⁷

Doista, motivi dolaska vjernika na svetu misu vrlo su raznoliki. No bilo bi krivo pomiriti se s navedenim; bolje je poraditi na kreativnosti i općenito na kvaliteti kako liturgijskog slavlja općenito, tako napose propovijedanja. Propovijed je prilika da se i one koji iz nekih posve osobnih razloga dolaze na misu, usmjeri na bitno. I u tome leži jedna prilika propovijedi.

3.2. Neki bitni elementi propovjedničke službe

3.2.1. Autentično svjedočenje

Već je Aristotel u svojoj retorici ustvrdio kako slušateljstvo svoje povjerenje najradije poklanja čestitim ljudima, te da su razboritost, vrlina i dobrohotnost tri razloga govornikove

²⁵ Glas Koncila od 24. siječnja 2010., broj 4 (1857), 18.

²⁶ Andreas Wollbold, *Handbuch der Gemeindepastoral*, 186.

²⁷ Usp. Roberto Beretta, *Da che Pulpito...*, 15.

uvjerljivosti.²⁸ Spomenuto istraživanje pokazalo je da vjernici od propovijedi i propovjednika ponajviše očekuju vjerodostojno ili autentično propovijedanje. U svojoj knjižici švicarski psihoterapeut Karl Guido Rey među ostalim piše i o tome kako ljudi doživljavaju crkvene službenike i što im najčešće zamjeraju. Te se zamjerke uglavnom odnose na premalu uvjerenost u ono što propovijedaju, na neživljenje onoga što govore, na previše govorenja i nedostatnost sposobnosti slušanja te na njihovu teologiju koja više sličí nekoj ideologiji ili filozofiji.²⁹ Sve to ide u pravcu neautentičnosti svjedočenja nekih crkvenih službenika.

Isti autor pokušava na temelju primjera protumačiti što znači autentično propovijedanje, koje bi oduševljavalo slušatelje. Neki biskup je navodno pitao poznatog glumca o tajni uspjeha glumaca, koji, premda najčešće predstavljaju izmišljene stvari, uspijevaju oraspoložiti publiku do najvećeg veselja ili do suza, dok teolozi usmenim navještajem istinitih i uzvišenih stvari uglavnom ostavljaju slab dojam. Glumac je odgovorio kako razlog leži u tome što glumci izmišljotinu iznose kao da je istina, a teolozi istinu kao da je izmišljotina.³⁰

Kod tzv. autentičnog svjedočenja nameće se problematika odnosa navjestitelja prema Riječi koju navješta. Sveti Ivan Evanđelist navjestitelja vidi ne samo kao prenositelja naučenog nauka nego i kao svjedoka koji životom stoji iza svoje poruke: "što smo vidjeli i čuli, navješćujemo vama" (1 Iv 1,3). Pavao ističe da propovijeda Krista, a ne sebe (usp. 2 Kor 4,5). Njegovo propovijedanje bilo je posljedica njegove vjere, jer: "Uzvjerovah, zato besjedim, i mi vjerujemo pa zato i besjedimo" (2 Kor 4,13). U tom je Pavao pravi uzor svim navjestiteljima Božje Riječi. Sveti Augustin piše kako će propovjednikovo naučavanje imati daleko veći učinak ako i njegov život bude u harmoniji s onim što naučava.³¹ U dogmatskoj konstituciji o božanskoj objavi *Dei Verbum* naglašava se da svi koji stoje u službi Riječi, trebaju osobno s njom živjeti, te isto tako upućuje na Augustina i njegove riječi kako postoji

²⁸ Aristotel, *Retorika*, ITP "Naprijed", Zagreb, 1989., 7. i 82.

²⁹ Karl Guido Rey, *Novi čovjek na krhkim nogama*, Biblioteka "Oko tri ujutro", Zagreb, 1999., 19.

³⁰ *Isto*, 84.

³¹ *De doctrina christiana*, 4, 27: "Ille obedientius auditur cuius vita dictioni respondet."

opasnost da se postane "jalov propovjednik Božje riječi izvana, jer ju se ne sluša iznutra".³²

U svojem apostolskom nagovoru o evangelizaciji u suvremenom svijetu *Evangelii nuntiandi* papa Pavao VI. pita navjestitelje: "Vjerujete li stvarno to što naviještate? Živate li to što vjerujete? Propovijedate li to što živite? Danas je više nego ikada svjedočanstvo života postalo bitnim uvjetom dubokog djelovanja naviještanja."³³ Ovi Papini poticaji trajan su izazov za svakog koji stoji u službi Riječi. Oni ukazuju na postojanje istine i o samom navjestitelju, odnosno njegovoj istinoljubivosti, koja polazi od pitanja njegova navještaja cijele istine i njegova osobnog zastupanja naviještenoga. Dakle, riječ je o vjerodostojnosti u smislu beskompromisnog naviještanja istine, pa i onda kada je ta istina i za samog navjestitelja neugodna.³⁴

Sve to ukazuje na činjenicu kako propovjednici neprestano moraju biti svjesni povjerenog im dara navještaja Božje riječi, na koji uvijek valja odgovoriti osobnim osluškivanjem i poniznim služenjem toj Riječi. Ako navjestitelj vodi računa o svojem bliskom odnosu s Božjom riječi, onda ona postaje djelotvorna i postiže svoj konačni cilj spasenja.³⁵

I navedena istraživanja s vjernicima pokazuju koliko je za uspjeh i dobar prihvata propovijedi vrijedna iskrenost, odnosno svjedočenje iz vlastita iskustva. Već je spomenuto kako u tom smislu propovijed treba prihvaćati kao duboko duhovni izazov. Stoga autori istraživanja i formuliraju tezu kako je najveći izazov propovjednika upravo osobna autentičnost.³⁶ Takva autentičnost će se praktično najbolje moći ostvarivati ako se vodi računa o onome što kaže njemački bibličar Martin Ebner o propovijedi: "U propovijedi jedan brat kršćanin angažirano dijeli svoj način čitanja biblijskog teksta s drugim kršćanima. Sami će slušatelji Riječi propovijed primati utoliko napetije ukoliko bude jasno da propovjednik slijedi vlastitu opciju i istodobno signalizira da je

³² Drugi vatikanski koncil, *Dei Verbum. Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi* (18. XI. 1965.), br. 25, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

³³ Pavao VI., *Evangelii nuntiandi. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu* (8. XII. 1975.), Zagreb, 2000., br. 76.

³⁴ Usp. Ivan Dugandžić, *Navještaj i navjestitelj*, 245.

³⁵ Usp. *Isto*, 249-250.

³⁶ P. M. Zulehner, *Gottvoll und erlebnisstark*, 49.

to njegov put promišljanja!³⁷ Takvo se iskustvo stječe u procesu osobne propovjednikove pripreme!

3.2.2. Osobna propovjednikova priprava

Uz mnoštvo pastoralnih obveza u župnoj zajednici doista je katkad teško pronaći dovoljno vremena za primjerenu pripravu za propovijed, što u sebi uključuje i drugovanje s Božjom riječi.³⁸ Tko se u tom uspije disciplinirati, taj čini dobro slušateljima propovijedi, ali i svojem osobnom duhovnom životu. Pripremanje propovijedi u tom je smislu i prigoda za osobno duhovno obogaćivanje. U teoriji propovjedništva postoje različite upute, sugestije i katkad do potankosti opisane metode za odgovornu praksu pripremanja propovijedi.³⁹ No činjenica jest da upravo zbog drugih obveza i katkad vrlo česte prakse propovijedanja, nije uvijek moguće pratiti i poštovati sve te različite sugestije i upute. Ono što je, kao najopćenitije, važno spomenuti, jest da je priprava za propovijed permanentna zadaća, odnosno da zahtijeva trajnu izobrazbu kroz studij i čitanje, kroz proučavanje Božje riječi, ali i njezino oslušivanje u molitvi i razmatranju, te da se ona ne iscrpljuje u uspješno završenom teološkom obrazovanju. Kada je riječ o konkretnoj propovijedi, neki oblik njezine pripreme jednostavno mora postojati. Njega se ne može tek tako ujednačiti i svakom propovjedniku i u svako vrijeme jednako propisati. Drugačije rečeno, svaki propovjednik mora otkriti način pripreme propovijedi, koji će njemu, s obzirom na sve druge okolnosti njegove pastoralne službe i angažiranosti, najviše odgovarati i koji može opravdati pred Bogom, pred crkvenom zajednicom i pred svojom savješću. Ako pritom propovjednik ne izgubi iz vida ono što je već spomenuto, naime, da je navještaj Evanđelja njegova prvotna zadaća i da je ono središte njegova poslanja, to će ga zasigurno potaknuti iznutra da pronađe dovoljno vremena za ozbiljnu i odgovornu pripremu propovijedi. Najveća je opasnost ako se propovjednik više ni na koji način ne pripravlja, nego se prepusti pukoj improvizaciji i prepričavanju onoga što mu u

³⁷ Usp. Martin Ebner, *Vom Text zur Predigt. Gedanken eines Exegeten zur Predigtarbeit*, u: *Pastoral-theologische Informationen* 29 (2009), 2, 20-25, ovdje 24.

³⁸ Usp. ScC, br. 46 i VD, br. 59.

³⁹ Ovdje kao primjer navodimo Martina Ebnera, koji određuje sedam konkretnih koraka kako doći do kvalitetno pripremljene propovijedi, u: M. Ebner, *Vom Text zur Predigt*, 20-24; Karl Barth u svojoj homileatici dosta prostora posvećuje opisu samog procesa pripreme propovijedi i isto tako u tom smislu daje neke konkretne smjernice, u: Karl Barth, *Homiletik*, 75.

danom trenutku padne na pamet.⁴⁰ Osobna zauzetost u pripravi propovijedi, odnosno svojevrsna žrtva koja će prethoditi propovijedi od koristi je i zajednici vjernika i samom propovjedniku u njegovu propovjedničkom, ali i svakom drugom obliku crkvenog služenja.

3.2.3. Pitanje pisanja propovijedi

Različiti su stavovi s obzirom na potrebu pisanja propovijedi te načina njezina formuliranja. Tako primjerice Fred Craddock smatra kako pisanje propovijedi može imati i nekih svojih opasnosti, pogotovo ako je zapisana propovijed glavni propovjednikov cilj.⁴¹ S druge strane, Karl Barth pledira za precizno formuliranu propovijed, u toj mjeri da ona kao takva mora biti spremna za tisak prije negoli uopće bude održana, jer to pripada dostojanstvu same propovijedi.⁴² Najopćenitije se može reći kako pisanje propovijedi jest nešto pozitivno i korisno, jer je ono i znak pripreme za propovijed, odnosno uloženog truda i ozbiljnog pristupa propovjedničkoj službi, a s druge strane, napisana propovijed za propovjednika znači i određenu sigurnost u nastupu, pa može biti i izvor za eventualnu improvizaciju, odnosno odstupanje od napisane propovijedi. Teško da se i jedan propovjednik pokajao što je izišao na propovjedaonicu s napisanom propovijedi, dok se nerijetko sasvim obratno može ustvrditi za one propovjednike koji, zbog komoditeta, nisu prije toga sjeli i napisali propovijed.

Postoje, međutim, brojni propovjednici koji ne zapisuju svoje propovijedi, ali ih ipak ozbiljno pripremaju. I to je nešto posve legitimno i isto tako može biti plod velikog truda prije propovjedničkog nastupa. Nerijetko kod takvih propovjednika više dolazi do izražaja i istina o propovjedi kao govoru koji je upućen slušateljima, a takva propovijed je redovito i zanimljivija za slušanje. No nedostaci nezapisanih propovijedi su odlazak u zaborav katkad vrlo lijepih misli koje su izrečene u propovjedi, opasnost od improvizacije i njezina pretvaranja u osobnu propovjednikovu potrebu, kao i opasnost stilske i gramatičke nedotjeranosti i nepreciznosti.

Ovdje se nameće i pitanje korištenja tuđih, već napisanih propovijedi, jer je u ponudi sve više propovjedničke literature.

⁴⁰ Već spomenuta anketa među svećenicima pokazuje, primjerice, da se njih gotovo 80 % uopće ne priprema za prigodne propovijedi, tj. one prigodom ukopa, krštenja i vjenčanja, izvan svete mise. U: Stanislav Šota, *Poteškoće i mogućnosti navještaja Božje riječi u prigodnim propovjedima*, 575-576.

⁴¹ Usp. Fred B. Craddock, *Propovjedanje*, 208-209.

⁴² Usp. Karl Barth, *Homiletik*, 99.

Već je spomenuto da je jedan od najčešćih prigovora slušatelja propovjednicima upravo uzimanje tuđih ideja i propovijedi. Kada je riječ o uzimanju tuđih propovijedi s internetskih stranica, može se karikirano ustvrditi kako su se nekad propovijedi pisale, a danas ih se “briše”, budući da znaju biti predugačke! Smatramo da nije glavni problem u uzimanju tuđih ideja, pa ni u doslovnom uzimanju propovijedi iz propovjedničke literature! Štoviše, bilo bi smiješno ne poslužiti se nečijim kvalitetnim i kreativnim idejama i propovjedima, a istodobno se, primjerice, pouzdati u “svetu improvizaciju” ili se nekreativno ophoditi sa zadaćom propovijedanja. Međutim, kako je već rečeno, problem je ako se tuđe ideje i već napisane propovijedi ne nastoje dostatno usvojiti radi njihove što kvalitetnije interpretacije, što znači da bi i tome opet trebala prethoditi svojevrsna propovjednikova zauzetost, odnosno svojevrsni oblik pripreve.

3.2.4. Duljina i struktura propovijedi

U ovdje analiziranom istraživanju jedan je stariji čovjek zamijetio sljedeće: “Imam tridesetak crkava u svojem gradu koje sam posjećivao u različitim misnim slavljima. Jedna točka je poput crvenog konca koji se provlači, a koji mi leži na srcu, naime, ‘manje je uvijek više’ – želja mi je uvijek otići s jednog slavlja i ponijeti sa sobom tri rečenice. Ima svećenika i propovjednika kod kojih ja poslije ništa više ne znam. Onda se pitam o čemu je on zapravo govorio.”⁴³

Propovijed ne smije trajati dugo, a još manje predugo, nego mora biti razumno duga, jer sve što predugo traje, narušava koncentraciju i teško se može pratiti. Posebno je važan početak propovijedi, koji ima presudnu ulogu u privlačenju pozornosti slušatelja.⁴⁴ Upravo bi zbog te činjenice na samom početku propovijedi valjalo izbjegavati šablonizirane izričaje poput: “Kako smo upravo u evanđelju čuli...”, ili “Kada sam promišljao o čemu bih vam danas govorio...”. Daleko je bolje odmah započeti izazovno, primjerice: “Strašno, kako se to završilo!”, ili “Jeste li to tako zamišljali”. Svaka bi rečenica na početku propovijedi trebala buditi znatiželju za sljedećom, a bilo bi dobro kada bi se

⁴³ Paul M. Zulehner (i dr.), *Gottvoll und erlebnisstark*, 45.

⁴⁴ Martin Ebner upućuje da je potrebno voditi računa o onome što kažu istraživači medija, naime, da prvih sedamnaest sekunda započete emisije na radiju odlučuje o tome hoće li je netko slušati do kraja ili neće. U: M. Ebner, *Vom Text zur Predigt*, 24.

taj tijek zadržao do samoga kraja propovijedi.⁴⁵ U srednjem dijelu propovijedi je, među ostalim, važna dobra argumentacija, koja vodi prema njezinu unaprijed određenom cilju. U nastojanju da slušatelje duhovno pokrene, propovjednik ovdje slijedi vlastitu opciju, koju i sam kao vjernik želi podijeliti s drugim vjernicima. U zaključnom će dijelu propovjednik privesti kraju tu svoju opciju, svjestan da ona nije i jedina. Stoga su učinkovite formulacije poput: “Za mene to znači...” ili “U tome ja vidim...”, i slično. Nema ništa loše u tome da propovijed završi i kakvim otvorenim pitanjem!⁴⁶ Takvim stavom propovjednik za vrijeme propovijedi pokazuje i svoju poniznost s obzirom na dar propovjedničke službe i veliko poštovanje prema samim slušateljima i njihovom ljudskom i vjerničkom dostojanstvu.

Naposljetku, još nešto o spomenutoj opasnosti od prekomjernih riječi i prekomjernog govorenja za vrijeme liturgijskog slavlja. Za vrijeme liturgije treba biti razborit i odmjeren u govoru. Bolje je pročitati predviđeni formular iz misala negoli nepripremljeno – a to najčešće znači i dugo – govoriti. To se odnosi na uvod u liturgijsko slavlje, konkretno, svetu misu, na uvod u molitvu Gospodnju i dr. Katkad se može dobiti dojam kako i sami propovjednici za vrijeme liturgijskog slavlja trenutke tišine doživljavaju kao neugodu. Ništa i nitko ne može i ne treba zamijeniti osobno vrijeme u tišini s Bogom.

Prekomjerno govorenje na poseban se način zna očitovati kod župnih obavijesti na kraju liturgijskog slavlja. Župne obavijesti trebaju biti što je moguće konciznije i kraće, vodeći računa da i koncentracija vjernika s približavanjem završetka slavlja opada. A prostora i oblika za detaljnije obavještanje župljana ima izvan liturgijskog slavlja napretek.

I na kraju, kad je riječ o duljini propovijedi, sljedeća priča može pomoći da se propovjednici u svojoj propovjedničkoj službi vode i načelom “ne sve odjedanput!”. Priča kaže kako je jedan propovjednik došao u crkvu da propovijeda. Crkva je bila prazna, samo je u prvom redu sjedio jedan stočar. Propovjednik je razmišljao: “Trebam li govoriti ili da radije izostavim propovijed?” Napokon upita samog stočara: “Nema nikog osim tebe, smatraš li da trebam govoriti?” Stočar odgovori: “Gospodine, ja sam priprost

⁴⁵ Zanimljiva je Aristotelova tvrdnja kako zadaća privlačenja pozornosti kod slušatelja treba biti utkana u sve dijelove govora, a ne samo u početak, budući da pozornost svuda prije popusti negoli na početku. Slušatelji su, prema njemu, na početku govora ionako pozorni, već s obzirom na samo očekivanje govora. U: Aristotel, *Retorika*, 205.

⁴⁶ Usp. M. Ebner, *Vom Text zur Predigt*, 25.

čovjek i o tome ne znam ništa. Ali kad ja uđem u štalu i vidim da su svi konji otrčali i da je samo jedan jedini ostao, ja ću ga unatoč tome nahraniti.” Propovjednik je to uzeo k srcu i započe svoju propovijed. Govorio je dulje od dva sata. Nakon toga se osjećao vrlo olakšanim i sretnim, te je želio od slušatelja dobiti potvrdu kako je njegov govor bio dobar. Pitao je: “Kako ti se dopala moja propovijed?” Stočar odgovori: “Već sam rekao da sam ja jedan priprost čovjek i da od toga ne razumijem puno. Ali kada bih došao u štalu i vidio da su svi konji osim jednoga otrčali van, ja bih toga jednoga nahranio. Ali mu zasigurno ne bih dao svu hranu koja je bila pripremljena i za druge konje.”⁴⁷

3.2.5. Uvažavanje slušateljstva u konkretnoj situaciji

Prema rezultatima istraživanja, od propovijedi se na poseban način očekuje funkcija povezivanja biblijske poruke i svakidašnjeg života.⁴⁸ To od propovjednika zahtijeva davanje prostora i pozornosti važnoj zadaći upoznavanja svojih slušatelja,⁴⁹ te iskreno i duboko osobno sučeljavanje s biblijskom porukom prije negoli tu poruku pokuša prenijeti vjernicima. Propovjednik, takoreći, na tragu svoje autentičnosti, ponajprije i sam mora živjeti od poruke koju u propovijedi naviješta. Redovita razmjena spoznaja s drugima o biblijskim tekstovima, o životnim i vjerničkim iskustvima pritom će biti dragocjena.⁵⁰

Poneke propovijedi će biti okarakterizirane kao dosadne zbog toga što slušatelji sa svojom konkretnom svakidašnjicom nisu uzeti u obzir. Iz toga slijedi koliko je važno dobro poznavati ljude, adresate propovijedi. Propovijed mora staviti u odnos Sveto pismo i svakodnevni život slušatelja. Dobar propovjednik će se uvijek smatrati zastupnikom dviju velikih stvari: biblijskoga teksta i današnjih slušatelja s njihovom situacijom. Za propovijed je bitan ne samo izoliran biblijski tekst nego i životna stvarnost ovdje i sada, koju treba promatrati i tumačiti u ogledalu Božje riječi.

⁴⁷ Pričica je donekle prilagođena orijentalna pripovijest, preuzeta iz: Thomas Resche – Michael Thiele, *Ars praedicandi? Ein rhetorischer Beitrag zur Homiletik*, u: *Theologia Practica* 25 (1990), 2, 104-116.

⁴⁸ Nedostatak povezanosti sadržaja propovijedi s konkretnom životnom situacijom, odnosno zahtjev da se u propovijedi upravo o tome vodi računa potvrđuju i neka ranija relevantna istraživanja, na koja se primjerice referira u: Gerd Otto, *Predigt als Rede. Über die Wechselwirkungen von Homiletik und Rhetorik*, Kohlhammer, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz, 1976., 13.

⁴⁹ Usp. Fred B., Craddock, *Propovijedanje*, 108.

⁵⁰ P. M. Zulehner, *Gottvoll und erlebnisstark*, 81.

Propovijed treba biti most između Božje riječi i slušatelja, to je jedno dijaloško područje napetosti u koje se i sam propovjednik treba upustiti.⁵¹

To istodobno znači da propovijedati ne znači egzegetirati tekst s propovjedaonice. To bi u najboljem slučaju bila egzegetska kateheza ili, u najgorem slučaju, kratko predavanje. Već je sam biblijski tekst propovijed! I biblijski autori su od samoga početka imali pred očima konkretne adresate, one koje su htjeli ohrabriti, opomenuti, dotaknuti ih i pokrenuti u njihovoj vlastitoj životnoj situaciji.⁵² Tako se pri čitanju propovijedi prvih kršćanskih zajednica (sročene u evanđeljima!) nameću neka pitanja, primjerice, što su od dotad poznatih i predanih prispodoba i usporedaba htjeli učiniti Luka ili Matej? Što su htjeli postići kod svojih slušatelja? Kako su postigli taj cilj? Koja je njihova poruka za slušatelje? Upravo su to temeljna pitanja i s obzirom na današnje propovijedi: pitanja cilja i poruke.⁵³

Dakle, s obzirom na biblijski pokušaj i viđeno u Svetome pismu, propovijedanje znači započeto kretanje nastaviti, zahvatiti tekst pod novim sadašnjim gledištima u odnosu na slušatelje. Poniranje u egzegezu pritom je samo jedan dio pripreme propovijedi, kojim eventualno može doći do svojevrsne korekcije ili potvrde propovjednikova novog pokušaja, a može čak doći i do inspiracije da se određeni fenomeni današnjice osvijetle pod osobitim aspektima biblijskog teksta.⁵⁴ U tom je smislu jasna i očekivana sljedeća napomena jedne starije žene iz istraživanja: "Za mene je vrlo važna konkretna povezanost bogoslužja, odnosno mise i svakodnevice, dakle u obliku propovijedi, da se u njoj uvijek može primijetiti, i to što je više moguće, da misa i bilo koje liturgijsko slavlje nisu izolirani od svakodnevnog života. Nego da biti kršćaninom nužno uključuje oboje."⁵⁵

Takav pristup istodobno zahtijeva i jednostavnost propovjednikova govorenja. Jedan vjernik je rekao sljedeće: "Ono što je važno, jest jezik, da se u misi ne događa da svećenik prijede u

⁵¹ Usp. Alfred Wallner, *Werkbuch Predigt im Dialog mit der Gemeinde*, Styria, Graz-Wien-Köln, 1989., 33.

⁵² Usp. M. Ebner, *Vom Text zur Predigt*, 20.

⁵³ O propovijedima prvih kršćanskih zajednica kao temeljnim modelima svake propovijedi više u: A. Wallner, *Werkbuch Predigt im Dialog mit der Gemeinde*, 19-38.

⁵⁴ Usp. M. Ebner, *Vom Text zur Predigt*, 20.

⁵⁵ P. M. Zulehner (i dr.), *Gottvoll und erlebnisstark*, 44.

stručni govor, koji mi jednostavno ne razumijemo.”⁵⁶ Poznat je i primjer iz života sv. Ivana Arškog, kojeg je jedna vjernica upitala zašto propovijeda tako jednostavno, zašto ne propovijeda stručnije, kao svećenici u gradu, i zaključuje: Oh, kako volim tako visoke propovijedi koje nikoga ne uznemiruju. Jednostavan, otvoren, jasan i konkretan govor u propovijedima će uvijek odgovarati vjernicima i zato ta svojstva trebaju resiti svaku propovijed.

Propovjedniku će više biti stalo do uvažavanja slušatelja u njihovim životnim situacijama i želje da pronikne u njih, ako se ugleda u lik samoga Krista Gospodina i njegov pristup ljudima. Krist, naime, nikad ne nastupa strogo autoritativno, u smislu govora “svisoka”, nego nenametljivo i prilagodivši se svakom čovjeku, te služeći se svakom prilikom koja mu se pruža iz života i druženja s ljudima.⁵⁷

3.2.6. Nastup s propovjedaonice

Na koncu je dobro ukazati na neke bitne elemente vezane uz sam nastup s propovjedaonice. Osim već opisane propovjednikove autentičnosti i vjerodostojnosti u smislu povezanosti njegova osobnog života s onim što naviješta, snaga nastupa usko je povezana i s propovjednikovom autentičnošću u smislu njegove osobnosti i naravnosti. Nije rijedak slučaj da propovjednik u neformalnim susretima djeluje “naravno”, odnosno kakav jest, a kad se približi propovjedaonici, kao da se ta njegova naravnost izgubi ili pretvori u nešto drugo. To se može odnositi kako na propovjednikovo držanje, stav za vrijeme nastupa s propovjedaonice, tako i na njegov govor, izražavanje. Već su neki crkveni oci ukazivali na potrebu izbjegavanja neprirodnog držanja i govorenja (afektiranja) u propovijedi, jer to guši spontanost pokreta duše, slabi i umanjuje vrijednost propovijedi te vodi prema dvoličnosti i oholosti.⁵⁸ Ne treba smetnuti s uma da propovjednik nije glumac, te da ne smije upadati u neke umjetne oblike pokazivanja osjećaja, gesta pa i izričaja. Propovjednik i na propovjedaonici treba biti ono što jest, naravan, iako najčešće govori o nečem nadnaravnom, transcendentnom.⁵⁹ Upravo ta

⁵⁶ *Isto*, 46.

⁵⁷ Usp. I. Dugandžić, *Isus propovjednik i učitelj*, 469 i 473.

⁵⁸ Usp. Drago Tukara, *Propovjedništvo u crkvenih otaca*, u: *Diacovensia*, 18 (2010), 3, 483-500, ovdje 490.

⁵⁹ Usp. Pavao Žanić, Pavao, *Uvjeti uspjeha propovijedi*, u: B. Plaznik (ur.) *Božja Riječ zajednici*, 81-94, ovdje 90.

činjenica daje mu unutarnju snagu i autoritet, koji ne trpe ništa umjetno. I rezultati spomenutog istraživanja o propovjedima pokazuju da slušatelji od propovjednika očekuju naravan govor i prirodan nastup.

Istraživanje je isto tako pokazalo da je neugodan i iritantan glas propovjednika i nedostatak želje da se to promijeni, ono što mu se često zamjera. Stoga je zahtjev za takozvanom higijenom glasa za propovjednike vrlo izazovan i važan, pogotovo ako mu se na to na neki način pokušava ukazati. Kad govornička struka ukazuje kako je higijena glasa kod nas “na vrlo niskom stupnju” i da se “ljudi uglavnom i ne obaziru na svoj glas, čak i kad su u govorničkim profesijama”,⁶⁰ onda se nad tim napose propovjednici moraju zamisliti, jer je njihova temeljna zadaća usmeni navještaj evanđelja. Doista se slušatelja može iritirati ili čak odbijati meketavim, šumnim, hrapavim, kreštavim ili sličnim glasom. O kulturi zdravoga, ugodnoga i izražajnoga glasa utoliko je više potrebno voditi računa ukoliko je jasnije kako se gotovo sve glasovne mane mogu izliječiti i popraviti. Zbog toga je i eventualna nebriga propovjednika o vlastitom glasu znak niske kulturne razine. “Bez kulture glasa, tj. bez njegovanja dobrog glasa, nema ni kulture govora.”⁶¹

Ljepota govora osim boje glasa podrazumijeva i primjerenu zvučnost i isto tako primjeren ritam govorenja. A postoje i brojni drugi elementi važni za kvalitetan i nadasve dostojanstven nastup s propovjedaonice, kao što su, primjerice, primjereno i uredno korištenje razglasom, izbjegavanje neprestanog listanja po papirima, primjereno odijevanje, i slično. Može vrijediti kao pravilo da dostojanstvu dara propovjedničke službe treba odgovarati i briga o dostojanstvenom nastupu s propovjedaonice.

ZAKLJUČAK

Propovjednička je služba, ako se odgovorno shvati i ako joj se odgovorno pristupa, izazovna i veoma zahtjevna. Ponajprije poradi same njezine uloge i mjesta u cjelokupnom evangelizacijskom procesu, ali isto tako i poradi opravdanih očekivanja vjernika, kako od propovijedi, kao važnog poticaja za svakodnevni vjernički

⁶⁰ Ivo Škarić, *Temelji suvremenoga govorništva*, Školska knjiga, Zagreb, 2000., 150-151.

⁶¹ *Isto*, 151.

život, tako i od propovjednika, kojemu je povjerena odgovorna zadaća propovijedanja. Na primjeren način i uvijek odgovoriti na sva ta očekivanja vjernika, nije ni jednostavno ni lako, a napokon niti moguće. Brojne su okolnosti koje utječu na prosudbu kriterija uspješnosti ili neuspješnosti neke propovijedi, a nerijetko se pritom radi o posve subjektivnim doživljajima. Tako, primjerice, propovijed ili način propovjednikova propovijedanja, pa i sadržaji njegovih propovijedi, mogu nekim vjericima fantastično odgovarati, a drugima ne.

Zasigurno su i sami propovjednici svjesni poteškoća i nedostataka svoje propovjedničke službe. Ono što je važno, jest odgovoran pristup propovjedničkoj zadaći općenito, a to znači zauzetost oko primjerene pripreme za propovijed, proučavanjem, razmatranjem i molitvom, uvažavanjem konstruktivnih kritika od strane samih vjernika, koje bi propovjednik trebao i tražiti, te stalan rad na poboljšanju kvalitete propovijedanja te uvažavanje retoričko-homiletskih smjernica. Te smjernice, istina, ne mogu zamijeniti duboko ljudsko i duhovno iskustvo Božje riječi, ali, isto tako, duboko duhovno iskustvo neće se uspjeti na primjeren način učinkovito izraziti bez stanovite homiletske askeze.

Očekivanja slušatelja od propovijedi i propovjednika koja su prikazana u ovom radu ne treba shvatiti kao zlobne i nerealne primjedbe, nego kao dobar ogledni materijal za kritičku (samo) analizu i iznalaženje motiva za daljnji rad na kvaliteti propovjedničke službe. Stoga je gotovo šteta što sličan istraživački projekt nije ostvaren u Hrvatskoj, odnosno što nije "prošao" kod recenzentskog postupka, premda je, po mišljenju njegovih autora, bio kvalitetno pripremljen i obrazložen. Gotovo se dobiva dojam da se neki nositelji crkvenih služba boje rezultata jednog takvog istraživanja, pa već ta činjenica govori o svijesti koja prevladava pri govoru o kvaliteti propovijedanja u nas. Takvo bi istraživanje bilo poželjno ne zato da bi se tko naslađivao na njegovim eventualno slabim rezultatima, nego da bi se stvorila dobra osnova za poboljšanje kvalitete propovijedanja, na dobrobit i propovjednika i vjernika. Stoga se valja i dalje nadati ostvarenju takvog istraživanja.

REFERENCE AND GUIDELINES FOR THE PREACHING
MINISTRY

On the most common listeners' expectations and objections

Summary

The topic of this paper is to present and to analyze the results of a research, carried out in Austria, on the quality of liturgical celebrations, particularly the quality of preaching performances. This work primarily points out the importance of preaching today, for which apart from theological there are also some purely practical reasons. Relevant church documents indicate the important role of sermons in the overall process of proclamation and point out that the ministry of proclamation holds the central place in the presbyter's life. Having explained the need for preaching today, the paper also indicates, on the basis of the mentioned research, some expectations of the listeners about the sermon and the preacher, as well as the most common listeners' objections to the preacher. The mentioned expectations and objections refer both to the content and to the style of preaching. The last part of the work deals with some difficulties of preaching ministry, the hazards that can befall a preacher, and some essential elements of that ministry, such as the authentic and credible preaching, personal preparation for the ministry of preaching, taking into account the listeners' needs in their life situation, the issues of writing and length of the sermon, as well as the appearance on the pulpit. The results of here analyzed research represent a good platform for critical and self-critical reflection on sermons and on those whom that task is due to.

Key words: *sermon, preacher, listeners, authentic witness, preparation.*